

prof. dr hab. inż. JERZY S. MICHALIK
Centralny Instytut Ochrony Pracy

System przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym w Polsce (3)

W poprzednich artykułach cyklu *poważne awarie chemiczne* [1-3] przedstawiono ogólną charakterystykę nowych przepisów polskich odnoszących się do systemu przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym [4-6] oraz omówiono część postanowień dotyczących głównych elementów i procedur tego systemu.

Niniejsza publikacja poświęcona jest prezentacji i omówieniu kolejnych postanowień regulujących przedmiotową sferę zagadnień.

Efekt domina

Dyrektywa Seveso II w art. 8 zatytułowanym „efekt domina” ustaliła wymagania mające na celu zwiększenie bezpieczeństwa w przypadku zakładów zwiększonego ryzyka (ZZR) lub/ oraz dużego ryzyka awarii (ZDR) zlokalizowanych w niedużej odległości od siebie, co może spowodować wzrost prawdopodobieństwa wystąpienia awarii przemysłowej lub pogłębić jej skutki [7-9].

Ustawa – *Prawo ochrony środowiska* [4] w art. 259, ust. 1 i 2 wprowadziła identyczne wymagania. Zgodnie z postanowieniami tego artykułu komendant wojewódzki PSP może ustalić, w drodze decyzji, grupy zakładów kategorii ZZR lub ZDR, na które, ze względu na małe odległości od siebie oraz możliwość zwiększenia prawdopodobieństwa lub/ oraz wielkości skutków awarii, mogą być nałożone dodatkowe obowiązki.

W decyzji, o której mowa, komendant wojewódzki PSP może zobowiązać prowadzących zakłady do:

- wzajemnej wymiany stosownych informacji, które powinny być uwzględnione przy opracowywaniu programu zapobiegania awariom (PZA), w raportach o bezpieczeństwie (RoB) i w wewnętrznych planach operacyjno-ratowniczych
- dostarczenia informacji niezbędnych

do opracowania zewnętrznych planów operacyjno-ratowniczych z uwzględnieniem omawianego wzrostu zagrożeń.

Procedury w przypadku dokonywania zmian w ZZR i ZDR

Liczne poważne awarie, które miały miejsce po zmianach technologii lub instalacji, były przyczyną, dla której w Dyrektywie Seveso II zostały zawarte odpowiednie wymagania dotyczące procedur niezbędnych przy dokonywaniu przez operatora takich zmian. Ich ustanowienie miało na celu zwiększenie poziomu bezpieczeństwa i zmniejszenie ryzyka takich awarii.

Prawo ochrony środowiska [4] również zawiera postanowienia dotyczące dokonywania zmian w zakładach kategorii ZZR oraz ZDR. I tak, art. 257 stanowi, że prowadzący zakład kategorii ZDR, przed dokonaniem zmian w ruchu zakładu, które mogą mieć wpływ na zagrożenia awarią przemysłową, jest obowiązany do przeprowadzenia analizy PZA, systemu bezpieczeństwa oraz RoB.

Jeśli planowane zmiany mogą mieć wpływ na ryzyko awarii, prowadzący ZDR jest obowiązany do opracowania zmienionego RoB (uwzględniającego zmiany w zakładzie) *przed wprowadzeniem planowanych zmian. Zmieniony RoB podlega zatwierdzeniu* przez komendanta wojewódzkiego PSP. Zmieniony RoB prowadzący zakład przekazuje równocześnie do WIOŚ.

Jeśli chodzi o zmiany w zakładach kategorii ZZR, które mogą mieć wpływ na zagrożenie awarią przemysłową, zgodnie z art. 258 ust. 1-3 ustawy [4] obowiązują następujące regulacje:

- prowadzący ZZR przed wprowadzeniem zmian w zakładzie dokonuje analizy PZA i – w razie potrzeby – dokonuje zmian PZA

Publikacja opracowana w ramach programu wieloletniego (b. SPR-1) pn. „Bezpieczeństwo i ochrona zdrowia człowieka w środowisku pracy” dofinansowanego przez Komitet Badań Naukowych

- zmieniony PZA prowadzący zakład przekazuje komendantowi powiatowemu PSP oraz – do wiadomości – WIOŚ

- wprowadzenie zmian w ruchu zakładu może nastąpić po upływie 14 dni, jeśli w tym terminie komendant powiatowy nie wniósł sprzeciwu w drodze decyzji.

Komentując wymagania polskich przepisów [4] odnoszących się do procedur związanych z wprowadzaniem zmian w ZZR oraz ZDR należy stwierdzić, że są one nie tylko całkowicie zgodne z wymaganiami Dyrektywy Seveso II [7-9], lecz i to, że są one nieco ostrzejsze od unijnych. To ostatnie stwierdzenie wiąże się z wymaganiami formalnego zatwierdzenia RoB przez komendanta wojewódzkiego w przypadku ZDR oraz formalnego braku sprzeciwu właściwych organów w PSP w przypadku ZZR.

Plany operacyjno-ratownicze

Ogólne wymagania dotyczące wewnętrznych i zewnętrznych planów operacyjno-ratowniczych (awaryjnych) zostały ustalone w art. 260 ustawy – *Prawo ochrony środowiska* [4]. Zgodnie z postanowieniem zapisanym w tym artykule, plany mają na celu zapobieganie, zwalczanie i ograniczanie skutków awarii przemysłowej.

Obowiązek szczegółowego określenia wymagań dotyczących wewnętrznych i zewnętrznych planów operacyjno-ratowniczych ustawa nałożyła na ministra gospodarki (w porozumieniu z ministrami: środowiska, spraw wewnętrznych oraz obrony narodowej) – art. 260 ust. 3 i 4 [4].

Zawartość planów operacyjno-ratowniczych

1. Zakładane działania w celu ograniczania skutków awarii dla ludzi i środowiska
2. Propozycje metod i środków służących ochronie ludzi i środowiska przed skutkami awarii
3. Informacja o występujących zagrożeniach, podjętych środkach zapobiegawczych i o działaniach w razie awarii, która jest przedstawiana społeczeństwu, właściwym organom PSP, wojewodzie, WIOŚ, staroście, wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta
4. Wskazanie sposobów usunięcia skutków awarii przemysłowej i przywrócenia środowiska do stanu poprzedniego, a gdy nie jest to możliwe – określenie zabiegów mających na celu rekultywację
5. Wskazanie sposobów zapobiegania transgranicznym skutkom awarii przemysłowej

Prezentacja i omówienie tych wymagań, wraz z przedstawieniem wymagań dotyczących raportu o bezpieczeństwie będą przedmiotem odrębnej publikacji.

Tutaj omówimy zasadnicze postanowienia ustaw odnoszących się do planów operacyjno-ratowniczych [4, 5].

Wewnętrzny plan operacyjno-ratowniczy

Ustawa nakłada na prowadzącego zakład kategorii ZDR obowiązek opracowania wewnętrznego planu operacyjno-ratowniczego (art. 261 ust.1) [4].

Wewnętrzny plan operacyjno-ratowniczy (WPO-R) musi być sporządzony przez prowadzącego ZDR przed uruchomieniem zakładu [4]. Natomiast w przypadku już eksploatowanych zakładów kategorii ZDR, prowadzący taki zakład jest obowiązany do przedstawienia WPO-R komendantowi wojewódzkiemu PSP w terminie do dnia 31 grudnia 2002 r., to jest w tym samym terminie, jaki ustalono dla przekazania raportu o bezpieczeństwie (art. 16 ust. 1) [4].

Zgodnie z art. 262 [4] prowadzący ZDR ma obowiązek zapewnienia udziału w postępowaniu mającym na celu opracowanie WPO-R pracownikom zakładu, w szczególności narażonym bezpośrednio na skutki awarii oraz pełniącym funkcje społecznych inspektorów pracy lub przedstawicielom związków zawodowych odpowiedzialnych za sprawy bhp.

Prowadzący ZDR jest obowiązany do przeprowadzenia analizy i przećwiczenia realizacji WPO-R co najmniej raz na 3 lata, w celu jego aktualizacji i dokonania uzasadnionych zmian (art. 261 ust. 3) [4]. Prowadzący ZDR niezwłocznie zawiadamia komendanta wojewódzkiego PSP

oraz WIOŚ o przeprowadzonej analizie WPO-R i o jej rezultatach.

Zewnętrzny plan operacyjno-ratowniczy

Obowiązek opracowania zewnętrznego (obejmującego obszar poza terenem zakładu) planu operacyjno-ratowniczego (ZPO-R), tj. planu działań ratowniczych, ograniczających skutki awarii i spełniających inne określone wymaganiami cele ustawa *Prawo ochrony środowiska* [4] nakłada na komendanta wojewódzkiego PSP (art. 265 ust.1).

W celu umożliwienia opracowania ZPO-R prowadzący zakład kategorii ZDR jest obowiązany do opracowania i dostarczenia komendantowi wojewódzkiemu PSP informacji niezbędnych do sporządzenia tego planu, z uwzględnieniem transgranicznych skutków awarii (art. 261 ust. 1 pkt. 2).

W przypadku nowych zakładów ma to nastąpić przed uruchomieniem obiektu [4], w przypadku już eksploatowanych ZDR – zgodnie z ustawą z dnia 27 lipca 2001 r. [5] (art. 16 ust. 1) – w terminie do 31 grudnia 2002 r. (tj. w tym samym terminie, co przekazanie RoB oraz WPO-R).

Ustawa stanowi, że koszty sporządzenia ZPO-R ponosi prowadzący zakład o dużym ryzyku; wysokość tych kosztów ustala komendant wojewódzki PSP w drodze decyzji na podstawie zasad określonych w przepisach (art. 265 ust. 2-4) [4].

Ustawa [4] określa termin sporządzenia ZPO-R. W przypadku nowego zakładu – przed jego uruchomieniem, co oznacza, że prowadzący taki zakład powinien przedłożyć wymaganą informację z odpowiednim wyprzedzeniem, gdyż sporzą-

dzenie ZPO-R przez komendanta wojewódzkiego jest jednym z warunków uruchomienia ZDR.

Dla eksploatowanego ZDR, zgodnie z ustawą [5] (art. 17 ust. 3), termin sporządzenia ZPO-R przez komendanta wojewódzkiego PSP ustalono na dzień 30 czerwca 2003 r. (tj. w ciągu pół roku od otrzymania wymaganej informacji).

W ustawie [4] zostały ustalone także procedury dotyczące zewnętrznych planów operacyjno-ratowniczych. Zgodnie z art. 265 ust. 6 komendant wojewódzki PSP jest obowiązany zapewnić społeczeństwu udział w postępowaniu mającym na celu sporządzenie ZPO-R. Po opracowaniu planu i po spełnieniu warunku dotyczącego udziału społeczeństwa, komendant wojewódzki przyjmuje ZPO-R (art. 265 ust. 7) [4].

Identyczna procedura obowiązuje w razie konieczności zmiany treści ZPO-R (art. 265 ust. 8) [4]. Należy dodać, że do wykonania zewnętrznego planu operacyjno-ratowniczego stosuje się (art. 265 ust. 10) przepisy ustawy *o ochronie przeciwpożarowej* [10].

Zgodnie z art. 266 ust. 2 komendant wojewódzki PSP może odstąpić od sporządzenia ZPO-R, jeżeli z informacji prowadzącego ZDR jednoznacznie wynika, że nie występuje ryzyko rozprzestrzenienia się skutków awarii poza zakład.

Zewnętrzne plany operacyjno-ratownicze muszą być poddawane analizie oraz ich realizacja musi być przećwiczona co najmniej raz na 3 lata w celu ich aktualizacji oraz dokonania ewentualnych zmian (art. 265 ust. 9) [4].

W zakończeniu prezentacji wymagań dotyczących zapewnienia gotowości zakładów oraz właściwych władz na wypadek awarii przemysłowej należy stwierdzić (co wynika z wykonanej analizy), że przepisy polskie odnoszące się do wewnętrznych i zewnętrznych planów operacyjno-ratowniczych oraz do procedur związanych z tymi planami są całkowicie zgodne z wymaganiami Dyrektywy Seveso II [7-9].

Kwestie bardzo krótkich terminów ustalonych w polskich przepisach zostały już omówione wcześniej.

Reagowanie na awarie

Prowadzący zakład o dużym ryzyku w razie zagrożenia awarią lub jej wystąpienia jest obowiązany do niezwłocznego przystąpienia do realizacji wewnętrznego planu operacyjno-ratowniczego (art. 261, ust. 1) [4].

W razie awarii przemysłowej w ZDR podobne obowiązki ustawa [4] nakłada na komendanta wojewódzkiego PSP. Zgodnie z art. 266 ust. 1 obowiązany jest on w razie zagrożenia awarią przemysłową lub jej wystąpienia do niezwłocznego przystąpienia do realizacji zewnętrznego planu operacyjno-ratowniczego.

Ustawa [4] określa ponadto inne obowiązki prowadzącego zakład kategorii ZZR oraz ZDR a także właściwych organów PSP w przypadku wystąpienia awarii.

W razie wystąpienia awarii przemysłowej prowadzący zakłady kategorii ZDR i ZZR, są obowiązani (art. 264) [4] do:

- natychmiastowego zawiadomienia o tym fakcie właściwego organu PSP oraz WIOŚ;

- niezwłocznego przekazania wymienionym organom informacji:

- o okolicznościach awarii
- o niebezpiecznych substancjach związanych z awarią
- umożliwiających dokonanie oceny skutków awarii dla ludzi i środowiska
- o podjętych działaniach ratunkowych, działaniach mających na celu ograniczenie skutków oraz zapobieżenie powtórzeniu się awarii

- stałej aktualizacji powyższych informacji, odpowiednio do zmiany sytuacji.

Przypomnijmy, że prowadzący zakład kategorii ZZR nie opracowuje wewnętrznego planu operacyjno-ratowniczego stosownie do wymagań dotyczących WPO-R. Ten obowiązek dotyczy tylko ZDR.

Jednakże prowadzący zakład kategorii ZZR również jest obowiązany do przygotowania odpowiednich działań na wypadek awarii przemysłowej i podjęcie ich realizacji w razie jej wystąpienia. Wynika to z postanowień art. 251 ust. 1 i 2 do-

tyczących programu zapobiegania awariom (PZA) [3].

Zgodnie z art. 268, właściwe organy PSP są obowiązane w razie wystąpienia awarii (w ZZR lub ZDR) do:

- podjęcia działań operacyjno-ratowniczych we współpracy z prowadzącym zakład

- zebrania informacji niezbędnych do dokonania analizy awarii i sformułowania zaleceń dla prowadzącego zakład

- sprawdzenia, czy prowadzący zakład podjął wszystkie konieczne środki zaradcze

- opracowania zaleceń dotyczących zastosowania w przyszłości określonych środków zapobiegawczych

- sprawdzenia, czy prowadzący zakład wdrożył zalecenia właściwego organu PSP.

W podsumowaniu prezentacji tej części polskiego systemu przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym, na podstawie porównania zastosowanych w Polsce rozwiązań [4] z wymaganiami UE [7-9], należy stwierdzić ich pełną zgodność.

Informowanie społeczeństwa

Nowe przepisy polskie [4] dotyczące dostępu społeczeństwa do informacji związanych z ochroną środowiska są bardzo obszerne. Tutaj ograniczymy się tylko do przedstawienia i omówienia tych kwestii dotyczących informowania społeczeństwa, które odnoszą się bezpośrednio do systemu przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym.

W Dyrektywie Seveso II [7-9] zawarto daleko idące wymagania, jeśli chodzi o obowiązek informowania, zakres informacji dla społeczeństwa oraz możliwości wyrażania przez społeczeństwo opinii w niektórych sprawach związanych z zakładami stwarzającymi ryzyko poważnych awarii (art. 13 dyrektywy oraz zał. V) [7].

Jak wynika z dokonanych porównań, polskie regulacje dotyczące informowania społeczeństwa [4], różnią się w niektórych kwestiach. Nie wdając się w szczegóły, są one bardziej ograniczo-

ne, jeśli chodzi o sposób dostarczania informacji społeczeństwu. Obecnie nie są jeszcze znane postanowienia rozporządzenia ministra środowiska, które mają regulować te kwestie, co sprawia, że szczegółowe omawianie tych zagadnień byłoby przedwczesne.

Zgodnie z art. 260, ust. 2, pkt. 3 ustawy – *Prawo ochrony środowiska* [4], dotyczącym planów awaryjnych, prowadzący zakład jest obowiązany przygotować, jako część wewnętrznego planu operacyjno-ratowniczego określoną informację przeznaczoną również dla społeczeństwa. Ustawa ta nie precyzuje jednak sposobu dostarczenia tej informacji społeczeństwu.

Art. 263 ustawy [4] zawiera zapis zobowiązujący prowadzącego zakład kategorii ZDR do dostarczenia komendantowi wojewódzkiemu PSP oraz WIOŚ wykazu substancji niebezpiecznych w zakładzie, wraz z podaniem informacji o ich rodzaju, kategorii (klasie) i ilości. Prowadzący ZDR jest obowiązany dokonywać corocznej aktualizacji tego wykazu według stanu na 31 grudnia – w terminie do końca stycznia roku następnego.

Z kolei w art. 267 [4] zawarto szereg postanowień określających powinności komendanta wojewódzkiego PSP w zakresie informowania społeczeństwa.

I tak (art. 267 ust. 1) komendant wojewódzki PSP *podaje do publicznej wiadomości informację o zamieszczeniu w publicznie dostępnym wykazie danych o aktualizowanym corocznie rejestrze substancji niebezpiecznych znajdujących się w zakładach zlokalizowanych na obszarze jego działalności.*

Z tego zapisu wynika więc, że komendanci wojewódzcy PSP będą sporządzać dostępne dla społeczeństwa rejestry substancji niebezpiecznych znajdujących się w zakładach kategorii ZDR w danym województwie.

Zgodnie z art. 267 ust. 2 komendant wojewódzki PSP podaje do publicznej wiadomości także:

- informacje o zamieszczeniu w publicznie dostępnym wykazie danych o decyzji dotyczącej ustalenia grup zakładów kategorii ZZR oraz ZDR zlokalizowanych blisko siebie, na które nałożono tą

decyzją dodatkowe obowiązki („efekt domina”)

- informacje o zatwierdzonych raportach o bezpieczeństwie lub ich zmianach
- informacje o przyjętych zewnętrznych planach operacyjno-ratowniczych
- instrukcje o postępowaniu mieszkańców na wypadek wystąpienia awarii.

Ustawa [4] wprowadziła obowiązek aktualizacji co najmniej raz na 3 lata dokumentów dotyczących instrukcji o postępowaniu mieszkańców w razie awarii, informacji niezbędnych do opracowania zewnętrznych planów operacyjno-ratowniczych oraz do opracowania informacji o zagrożeniu awariami przemysłowymi w ZDR lub ZZR i wprowadzenia w razie potrzeby odpowiednich zmian (art. 267 ust. 3).

Prawo ochrony środowiska [4] zobowiązało ministra środowiska (art. 267 ust. 4 i 5) do określenia w drodze rozporządzenia szczegółowego zakresu informacji wymaganych do podania do publicznej wiadomości oraz ustalenia formy prezentacji informacji.

Postanowienia tego rozporządzenia będą omówione w odrębnej publikacji.

Kontrole, inspekcje, nadzór

Dyrektywa Seveso II [7-9] szczególną uwagę zwróciła na wykonywanie funkcji kontrolno-inspekcyjnych oraz nadzoru nad realizacją zadań i procedur w zakresie zapobiegania, gotowości i reagowania na poważne awarie przemysłowe.

Również polskie przepisy dotyczące tych zagadnień [4,5] ustaliły precyzyjne wymagania odnoszące się do tej sfery i są zgodne z wymaganiami unijnymi [7]. Przedstawimy je poniżej.

Wiele zadań kontrolnych i nadzorczych zostało przedstawionych wcześniej przy okazji omawiania elementów i procedur systemu przeciwdziałania poważnym awariom. Były to zadania odnoszące się bezpośrednio do procedur zgłaszania ZZR i ZDR, programu zapobiegania awariom (PZA), raportu o bezpieczeństwie (RoB), planów operacyjno-ratowniczych i informowania społeczeństwa. Przy omawianiu tych spraw wskazano na zadania komendantów po-

wiatowych i wojewódzkich PSP oraz WIOS.

Oprócz wymienionych zadań nowe przepisy [4, 5] określiły także inne obowiązki władz w zakresie kontroli, inspekcji i nadzoru.

Polski system przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym wprowadza dwuczłonowy lub dwupoziomowy system kontroli i nadzoru: poziom „kontroli operacyjnej” oraz poziom „nadzoru państwowego”. Pierwszy należy do właściwości organów PSP, drugi zaś do ministra środowiska i systemu Inspekcji Ochrony Środowiska.

Oprócz wspomnianych już zadań organów PSP odnoszących się do poszczególnych elementów i procedur systemu przeciwdziałania poważnym awariom, zgodnie z art. 269 [4] komendant powiatowy PSP spełnia także następujące zadania z zakresu „kontroli operacyjnej”:

Komendant powiatowy PSP w ramach czynności kontrolno-rozpoznawczych przeprowadzanych w zakładach stwarzających zagrożenie wystąpienia awarii przemysłowych, a więc w zakładach obu kategorii – ZZR i ZDR, *ustala spełnienie wymogów bezpieczeństwa*, a w szczególności stwierdza czy:

- podjęto środki zapobiegające wystąpieniu awarii przemysłowej
 - zapewniono wystarczające środki ograniczające skutki awarii przemysłowej w zakładzie i poza jego granicami, uwzględniając skutki transgraniczne
 - dane zawarte w takich dokumentach wymaganych przez ustawę, jak:
 - zgłoszenie ZZR lub ZDR
 - program zapobiegania awariom (PZA)
 - raport o bezpieczeństwie (RoB)
 - wewnętrzny plan operacyjno-ratowniczy (WPO-R)
 - informacje niezbędne do opracowania zewnętrznego planu operacyjno-ratowniczego
- przedkładane właściwym organom PSP są rzetelne i odzwierciedlają stan bezpieczeństwa w zakładzie.

W art. 46 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy – *Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw* [5], zapisano

wiele postanowień dotyczących systemu przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym.

Zgodnie z wprowadzonymi przez tę ustawę [5] zmianami do ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska [11] *IOŚ współpracuje z organami PSP w zakresie przeciwdziałania poważnym awariom*. Najbardziej istotne zapisy dotyczą rozdziału 5 „Wykonywanie zadań w zakresie poważnych awarii” – (art. 29, 30 i 31) [11].

Ze względu na wagę nowych zapisów ustawy z dnia 20 lipca 1991 r. o *Inspekcji Ochrony Środowiska* [11], przedstawiamy je poniżej:

• art. 29: W zakresie przeciwdziałania poważnym awariom do Inspekcji Ochrony Środowiska należy:

1) kontrola podmiotów, których działalność może stanowić przyczynę powstania poważnej awarii,

2) prowadzenie szkoleń dla organów administracji oraz podmiotów, o których mowa w pkt. 1,

3) badanie przyczyn powstawania oraz sposobów likwidacji skutków poważnych awarii dla środowiska,

4) prowadzenie rejestru zakładów o zwiększonym i dużym ryzyku;

• art. 30: IOŚ współdziała w akcji zwalczania poważnej awarii z organami właściwymi do jej prowadzenia oraz *sprawuje nadzór nad usuwaniem skutków tej awarii*

• art. 31:

1) IOŚ dokonuje co najmniej raz w roku kontroli w zakładach o dużym ryzyku, a co najmniej raz na 2 lata w zakładach o zwiększonym ryzyku,

2) Główny Inspektor Ochrony Środowiska (GIOŚ) prowadzi rejestr poważnych awarii,

3) organy administracji właściwe do zwalczania poważnych awarii zobowiązane są do informowania GIOŚ o poważnych awariach, które miały miejsce w kraju oraz o ich ewentualnych skutkach transgranicznych,

4) minister środowiska określi, w drodze rozporządzenia, kryteria charakteryzujące poważne awarie, objęte obowiązkiem zgłoszenia, terminy oraz zakres informacji zawartych w tym zgłoszeniu.

Pełne wymagania oraz kryteria poważ-

nej awarii, o których mowa w pkt. 4. zostaną omówione w odrębnej publikacji.

Jak wynika z przytoczonych zapisów ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. [5] zmieniającej postanowienia ustawy o *Inspekcji Ochrony Środowiska* [11], a także z omówionego we wcześniejszych publikacjach [2,3] obowiązku przesyłania przez prowadzącego zakład szeregu dokumentów (zgłoszenia, PZA, RoB i innych) wojewódzkiemu inspektorowi ochrony środowiska (WIOS) – nadrzędną funkcję nadzoru – „nadzór państwowy” spełniają minister środowiska oraz struktury IOŚ.

Transgraniczne skutki awarii

Wiodącą rolę tym organom państwowym przypisano także w odniesieniu do zagadnień związanych z transgranicznymi skutkami awarii przemysłowych. Stanowi to dodatkowe potwierdzenie, że naczelną funkcję nadzoru państwowego w odniesieniu do poważnych awarii spełnia minister środowiska oraz struktury IOŚ.

W odniesieniu do kwestii transgranicznych oddziaływań awarii ustawa – *Prawo ochrony środowiska* [4] stanowi co następuje (art. 270):

- Komendant wojewódzki PSP, stwierdziwszy na podstawie informacji od prowadzącego ZDR, że skutki awarii przemysłowej mogą mieć zasięg transgraniczny, niezwłocznie przekazuje ministrowi środowiska istotne dla sprawy informacje, a w szczególności raport o bezpieczeństwie oraz plany operacyjno-ratownicze – wewnętrzny i zewnętrzny.

- Minister środowiska, po uzyskaniu takiej informacji, niezwłocznie zawiadamia państwo, którego terytorium może być dotknięte skutkami awarii. Przekazywane sąsiadnemu państwu informacje mają zawierać dane o usytuowaniu zakładu kategorii ZDR, informację dotyczącą RoB oraz zewnętrzny plan operacyjno-ratowniczy w części dotyczącej zagrożeń transgranicznych.

- Minister środowiska po uzyskaniu od komendanta wojewódzkiego PSP informacji o wystąpieniu awarii na terytorium Polski, niezwłocznie zawiadamia państwo, na którego terytorium mogą wy-

stąpić skutki tej awarii, podając przy tym istotne dla sprawy informacje.

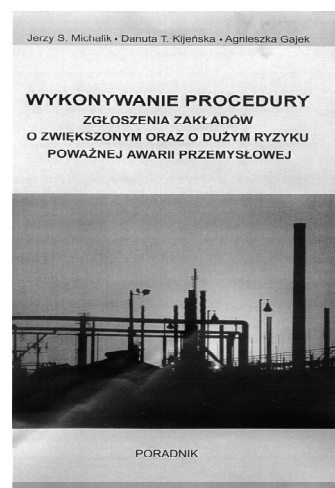
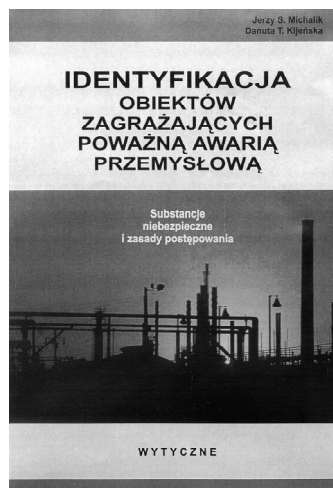
Natomiast w art. 271 tej ustawy [4] zawarto postanowienia odnoszące się do działań w przypadku awarii przemysłowej poza terytorium RP, której skutki mogą oddziaływać na terytorium Polski. Minister środowiska, po otrzymaniu informacji o takiej awarii w innym państwie, niezwłocznie zawiadamia o tym Komendanta Głównego PSP, który podejmuje akcję ratowniczą. Również KG PSP dokonuje szacunku strat powstałych w Polsce w wyniku transgranicznych skutków awarii poza granicami państwa oraz kosztów akcji ratunkowej w celu przygotowania wystąpienia z roszczeniem wobec

podmiotów odpowiedzialnych.

Na podstawie porównania polskich przepisów [4,5] odnoszących się do kwestii kontroli, inspekcji i nadzoru, oraz zagadnień związanych z transgranicznymi skutkami awarii z wymaganiami Dyrektywy Seveso II, należy stwierdzić ich pełną zgodność z regulacjami UE dotyczącymi omawianego zakresu spraw.

Zagospodarowanie terenów

W art. 12 Dyrektywy Seveso II zwrócono szczególną uwagę na kwestie zagospodarowania terenów w aspekcie możliwych skutków poważnych awarii przemysłowych [7,8,9].

Odpowiadając na zainteresowania Czytelników informujemy, że w Centralnym Instytucie Ochrony Pracy są do nabycia dwie monografie:

- **Identyfikacja obiektów zagrażających poważną awarią przemysłową. Wytyczne** (CIOP 2000, stron 254)
- **Wykonywanie procedury zgłoszenia zakładów o zwiększonym oraz o dużym ryzyku poważnej awarii przemysłowej. Poradnik** (CIOP 2001, stron 306)

Zawierają one:

- omówienie nowych polskich przepisów dotyczących przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym
- omówienie zasad kwalifikacji substancji do kategorii ujętych w kryteriach kwalifikacyjnych dla obiektów zagrażających awarią
- zalecenia dotyczące wykonywania niezbędnych procedur identyfikacji i zgłoszenia zakładów ZZR i ZDR
- obszernie, uaktualnione (najpełniejsze w Europie) bazy danych stanowiących rozwinięte kryteria kwalifikacyjne dla ZZR i ZDR
- wzorce dokumentacji „Zgłoszenia” ZZR i ZDR
- książkę adresową ułatwiającą odszukanie niezbędnych kart charakterystyk substancji niebezpiecznych
- inne przydatne do wykonania tych procedur informacje

Wydawnictwa można nabyć w CIOP, zamówić pocztą lub faxem: (22) 623 36 93, informacja: (22) 623 36 98, 623 32 63. Cena 1 egz. – 30,00 zł

W nowych przepisach polskich [4] zagadnienia te zostały uregulowane w sposób zbliżony do wymagań Dyrektywy Seveso II.

Kwestie te nie zostały co prawda włączone bezpośrednio do zapisów tytułu IV – „Poważne awarie” ustawy – *Prawo ochrony środowiska*, który reguluje zdecydowaną większość zagadnień przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym, jednak wiele zagadnień dotyczących tego problemu uwzględniono w innych częściach tej ustawy [1].

Należy więc zwrócić uwagę Czytelników na postanowienia tej ustawy zawarte w tytule I – „Przepisy ogólne”, dział VII „Ochrona środowiska w zagospodarowaniu przestrzennym i przy realizacji inwestycji”. Art. 73 ust. 3 zawiera postanowienie, zabraniające budowy zakładów stwarzających zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi, a w szczególności zagrożenie wystąpienia poważnych awarii, w granicach administracyjnych miast oraz w obrębie zwartej zabudowy wsi. Natomiast rozbudowa takich zakładów jest dopuszczalna pod warunkiem, że doprowadzi ona do ograniczenia zagrożeń, w tym wystąpienia poważnych awarii.

Zgodnie z art. 73 ust. 4 ustawy – *Prawo ochrony środowiska*, zakłady stwarzające zagrożenie wystąpienia poważnych awarii powinny być lokalizowane w bezpiecznej odległości od siebie, od osiedli mieszkaniowych, obiektów użyteczności publicznej i innych obiektów lub obszarów, o których mowa w art. 73, ust 1 pkt 1-3.

Jeśli uwzględnić inne wymagania dotyczące zagospodarowania terenów, zawarte w różnych artykułach tej ustawy, można stwierdzić, że nowe przepisy krajowe są zgodne z postanowieniami Dyrektywy Seveso II dotyczącymi zagospodarowania terenów jako elementu systemu przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym.

Sankcje w przypadku niewykonywania wymagań

W zakończeniu prezentacji i dyskusji nad nowymi przepisami polskimi oraz systemem przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym celowe wydaje

się zwrócenie uwagi na jeszcze jedną grupę postanowień ustawy – *Prawo ochrony środowiska*. Chodzi o kwestie odpowiedzialności cywilnej, karnej oraz administracyjnej, uregulowane w tytule VI „Odpowiedzialność w ochronie środowiska” (art. 322-375).

Ustanowione przez tę ustawę [4] sankcje za niewykonywanie obowiązków i procedur systemu przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym należy traktować jako jeden z elementów tego systemu.

Liczba postanowień określających kwestie odpowiedzialności cywilnej, karnej i administracyjnej w odniesieniu do problematyki poważnych awarii jest znaczna (10 artykułów). Szczególnie istotne są sankcje z tytułu odpowiedzialności karnej (art. 352-358) przewidzianej za niewykonanie obowiązków lub niedopełnienie procedur wymaganych przez ustawę [4] i omówionych w obecnej serii publikacji z cyklu poważne awarie chemiczne. Są to sankcje bardzo ostre, obejmujące m.in. kary aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

*
* *

W serii publikacji z cyklu poważne awarie chemiczne przedstawiono i omówiono wszystkie główne zasady, elementy i procedury nowego polskiego systemu przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym. Został on wprowadzony na mocy przepisów ustawy – *Prawo ochrony środowiska* [4], ustawy o *wprowadzeniu ustawy – Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw* [5], a także rozporządzenia ministra gospodarki [6] dotyczącego kluczowej kwestii systemu – kryteriów kwalifikacyjnych dla zakładów stwarzających zagrożenia poważnymi awariami.

Jak wspomniano wcześniej, tej problematyce będą poświęcone także kolejne artykuły, w których zostaną przedstawione główne postanowienia rozporządzeń wykonawczych do wyżej wymienionych ustaw, dotyczące szczegółowych wymagań odnoszących się do niektórych elementów i procedur zaprezentowanego systemu.

Autor wyraża nadzieję, że obszerna prezentacja na łamach „Bezpieczeństwa Pracy” wprowadzonego w Polsce 1 października 2001 r. systemu zapobiegania, gotowości i reagowania na poważne awarie przemysłowe – adekwatnego do wymagań ustanowionych w UE przez Dyrektywę Seveso II, ułatwi Czytelnikom zaznajomienie się z tym systemem. Upowszechnienie informacji o krajowym systemie przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym powinno sprzyjać jego wdrożeniu w Polsce oraz wykonywaniu wymaganych zadań i procedur.

PIŚMIENNICTWO

- [1] Michalik J.S.: *Przeciwdziałanie poważnym awariom przemysłowym. Nowe polskie przepisy*. Bezpieczeństwo Pracy 9 (362), 2001, s. 7-10
- [2] Michalik J.S.: *System przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym w Polsce (Część 1)*. Bezpieczeństwo Pracy 11 (364), 2001, s. 14-18
- [3] Michalik J.S.: *System przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym w Polsce (Część 2)*. Bezpieczeństwo Pracy 12 (365), 2001, s. 18-21
- [4] Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – *Prawo ochrony środowiska*. DzU nr 62 poz. 627
- [5] Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy – *Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw*. DzU nr 100, poz. 1085
- [6] Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia w sprawie rodzajów i ilości substancji niebezpiecznych, których znajdowanie się w zakładzie powoduje zaliczenie do zakładu o zwiększonym ryzyku lub zakładu o dużym ryzyku. Projekt, 2001 r.
- [7] Council Directive 96/82/EC on the control of major-accident hazards involving dangerous substances. OJ L 10, 14.01.1997, p. 13. Tekst polski: *Dyrektywa Rady 96/82/WE dotycząca zarządzania zagrożeniami poważnymi awariami z udziałem substancji niebezpiecznych*. CIOP, Warszawa 1998
- [8] Michalik J.S.: *Nowe standardy bezpieczeństwa Unii Europejskiej*. (Część 1). Bezpieczeństwo Pracy 5 (322), 1998, s. 13-18
- [9] Michalik J.S.: *Nowe standardy bezpieczeństwa Unii Europejskiej*. (Część 2). Bezpieczeństwo Pracy 6 (323), 1998, s. 12-17
- [10] Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej. DzU nr 81, poz. 351, z późn. zm.
- [11] Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska. DzU nr 77, poz. 335, z późn. zm.